

WOJCIECH KOSSAK

SZARŻA MAMELUKÓW
FRAGMENT PANORAMY BITWA
POD PIRAMIDAMI

SOPOCKI
DOM AUKCYJNY
— 1990 —

WOJCIECH KOSSAK

(1856 Paryż - 1942 Kraków)

Szarża Mameluków.

Fragment panoramy Bitwa pod piramidami, 1900 r.

olej, płótno, olej, płótno, 306 x 334 cm w świetle oprawy,
328 x 355 cm (wymiar z ramą)
sygn. i dat. l. d.: „Wojciech Kossak/1900.”

Pochodzenie:

- własność Henryka Lgockiego i Henryka Boletale (zakup całej panoramy pomiędzy 1902 a 1905 r.)
- kolekcja rodziny Długoszów w Siarach (do 1947 r.)
- kolekcja rodziny Skrzyńskich i Sobańskich w Zagórzanach
- depozyt Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu (do 2001 r.)
- kolekcja prywatna, Polska

Reprodukowany:

- K. Olszański, *Niepospolity ród Kossaków*, Kraków 1994, s. 174, il. 395
- P. Jędryczak, R. Nowak, *Bitwa pod piramidami*, Wrocław 2021, s. 11
- K. Łomnicka, *Wojciech Kossak i brawurowa szarża pod piramidami*, „Kultura i Biznes”, Łódź 2022, nr 77, s. 11

Panorama Bitwa pod piramidami – całość

Umiejscowienie oferowanego fragmentu panoramy względem kompozycji

Maniuchna, powiadam Ci, że Piramidy będą miały wielkoświatową sławę [...] Otóż dziś rozwijając w szczegółach główny szkic z tych czterech, gdzie najtrudniejsza i najgwałtowniejsza akcja, zbudowałem rzecz tak naprawdę genialną, tak niesłychanie bogatą, tyle epizodów, tyle fantazji, tyle nowych zupełnie pomysłów.

Wojciech Kossak w korespondencji do żony,
listopad 1900 r.

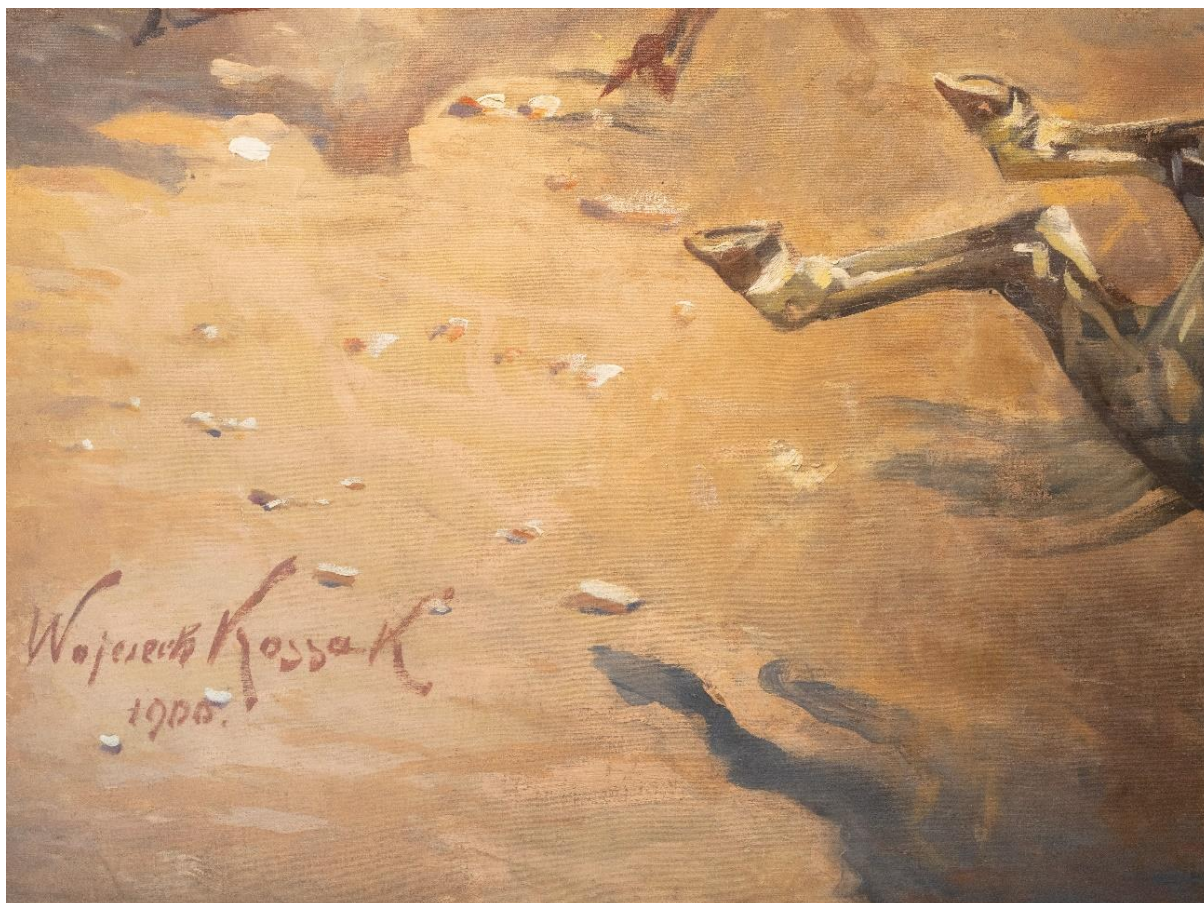
Pierwsi w szeregu mamelucy walczą z zawziętością; pomagają im w walce szlachetne zwierzęta, jakby świadome, że tratują wrogów... Niestety, mur bagnetów stalowych łamie ich zapal, jeszcze chwila, a legną przeszyte bronią najeźdźców.

Bitwa pod piramidami, Warszawa 1901, s. 11

Panorama „Bitwa pod piramidami” była trzecim, zrealizowanym przez Wojciecha Kossaka przedsięwzięciem tego typu, zaraz po Bitwach pod Raclawicami i Berezyną. Temat ten pojawił się w twórczości Wojciecha Kossaka niejako w wyniku zmuszenia artysty do zmiany tematu planowanej panoramy. Początkowo malarz zamierzał ukazać Bitwę pod Samosierrą. Namiestnik cara w Warszawie, Aleksander Imeretyński, nie wydał jednak ostatecznie zgody na takie przedstawienie z obawy, że panorama w takiej formie mogłaby rozbudzić w sercach Polaków myśli patriotyczno-wyzwoleńcze. Konieczna była zmiana tematu na bardziej „bezpieczny” z punktu widzenia władz zaborczych, tym bardziej, że artysta miał już wynajętą rotundę w Warszawie na prezentację panoramy na przełomie 1900 i 1901 roku.

Panorama nawiązywała do wydarzeń historycznych, które miały miejsce podczas kampanii napoleońskiej w Egipcie (l. 1789–1801). Wyprawa ta według rozpowszechnianej oficjalnie narracji miała wyzwolić ludność egipską spod władzy mameluków i umożliwić jej dostęp do osiągnięć zachodniej cywilizacji, w istocie zaś dążenia Napoleona skupiały się na przejęciu kolonii brytyjskiej w Indiach (P. Jędrzyzak, R. Nowak, „Bitwa pod piramidami”,

Wrocław 2021, s. 5). Jako temat przewodni artysta wybrał bitwę stoczoną 21 lipca 1798 r. pod wioską Embabech (obecnie Imbaba). Prace przygotowawcze obejmowały studia w Paryżu nad kostiumami i bronią, którą posługiwali się mamelucy – do tego zadania został oddelegowany Zygmunt Rozwadowski (jeden z zaproszonych do współpracy malarzy) oraz studia topograficzne prowadzone przez samego Kossaka wraz z Michałem Wywiórskim w okolicach Embabech z planem bitwy, zrekonstruowanym przez Adolphe'a Thiersa w opracowaniu „L'expédition de Bonaparte en Egypte” z 1900 r. (Ibidem, s. 7–8). Artysta chciał oddać jak najwierniejszy obraz rejonu, na którym ponad sto lat wcześniej stoczono bitwę: „Jak zawsze w tych wypadkach, tak i teraz postanowiłem jechać na pole bitwy w tej samej porze roku, nawet w tym samym miesiącu, w którym miała ona miejsce (...) U stóp naszych Kair z minaretami i kopułami meczetów i Nil wzdłuż którego, jak stogi siana wzdłuż Berezyny, piramidy i piramidy, jak daleko oczy sięgną.” (W. Kossak, „Wspomnienia”, oprac. K. Olszański, s. 185). Po powrocie do kraju, artyści przystąpili intensywnie do pracy i przygotowania szkiców olejnych. Kossak pisał: „Eureka! Bajeczna będzie panorama. Zmęczyłem się wczoraj i wymyśliłem, bo kompozycja niełatwa, ale już jestem w domu i teraz kijem by mnie nie odpędził od szkiców”. Kazimierz Olszański w opracowaniu poświęconemu malarzowi konstatawał: „Wojciechowi szczególnie odpowiadał ten rodzaj malowania, miał bowiem fenomenalną łatwość komponowania scen bitewnych, operowania masami wojsk na ogromnych przestrzeniach płótna, niczym dowodzący bitwą generał, posiadał przy tym znaczną biegłość techniczną” (cyt. za: K. Łomnicka, *Wojciech Kossak i brawurowa szarża pod piramidami*, „Kultura i Biznes”, Łódź 2022, nr 77, s. 11). 7 listopada 1900 r. Wojciech Kossak zaczął nanosić partie figuralne na zamalowane wcześniej partiami pejzażowymi przez Wywiórskiego cztery płótna o wymiarach 150 x 290 cm. Oficjalne rozpoczęcie prac nad malowaniem panoramy w rotundzie przy ul. Karowej w Warszawie nastąpiło 20 listopada. Za przebieg prac było odpowiedzialnych, oprócz wspomnianych już Rozwadowskiego i Wywiórskiego, jeszcze pięciu artystów w osobach Kazimierza Pułaskiego, Czesława Tańskiego, Władysława Jasińskiego i Józefa Ryszkiewicza. Do współpracy został również zaproszony Jacek Malczewski, który miał się zająć namalowaniem postaci kobiecych, ale do pracy się nie stawił (P. Jędrzyzak, R. Nowak, op. cit., s. 8). Po rekordowym tempie czterech i pół miesiąca panorama została ukończona. Mierzyła 15 x 115 m i publicznie została pokazana 2 kwietnia 1901 roku. Choć bardzo dobrze przyjęta przez krytykę, nie cieszyła się tak dużą popularnością jak Panorama Racławicka. Być może temat bitwy z kampanii napoleońskiej nie poruszał w tak dużym stopniu serc polskiej publiczności. Kazimierz Olszański następująco opisywał panoramę: „Na piaszczystej równinie, na dalekim tle piramid, czworobok piechoty francuskiej z armatami na rogach odpiera

szarżująca z furją i pogardą śmierci kawalerię Mameluków. (...) Ta <<najpiękniejsza kawaleria świata jako stroje i konie>>, namalowana została z taką różnorodnością w kształtach, w ugrupowaniach, w szalonym impeccie i ruchu, że trudno było o więcej ekspresji, mogła też zachwycić mistrzostwem ukazania koni” (cyt. za: K. Łomnicka, op. cit., s. 11). Piasek w tej panoramie po raz pierwszy został ukazany w rzeczywistym odcieniu. „Choć bitwę pod piramidami malowano już wcześniej na wielu obrazach – jest ona także tematem panoramy Jeana Charles’a Langlois (1853) – jednak wszędzie tam piasek miał barwę żółtą i przypominał ten na europejskich plażach. Czerwonawą barwę, charakterystyczną dla Sahary, oddali na płótnie jako pierwsi dopiero Kossak i Wywiórski”. (P. Jędrzyzak, R. Nowak, op. cit., s. 8).

Wraz z zakończeniem umowy najmu rotundy we wrześniu 1902 r. panorama została zwinięta i składowana w magazynach Kolei Warszawsko-Petersburskiej. Między 1902 a 1905 r. Bitwę pod piramidami nabyli krakowski prawnik Henryk Lgocki, który był już właścicielem dwóch rotund w Częstochowie i Warszawie oraz kilku innych panoram oraz charkowski kupiec Henryk Boletale. Z zachowanej dokumentacji wiadomo, że nabywcy planowali wystawić panoramę we Lwowie, ale do prezentacji ostatecznie nie doszło. Dalsze losy Bitwy pod piramidami obejmowały ekspozycję w rotundzie przy bulwarze Kolorowym w Moskwie (od stycznia 1906 r.), w rotundzie przy ul. Jekaterińskiej w Odessie (od grudnia 1906 r. do połowy 1907 r.) oraz w Charkowie w terminie od 19 sierpnia 1907 r. do marca 1908 roku (Ibidem, s. 10-11). Następnie Bitwa pod piramidami dzieląc losy panoramy z przedstawieniem bitwy pod Berezyną została pocięta przez Wojciecha Kossaka na mniejsze fragmenty. W kolekcjach muzealnych znajdują się trzy fragmenty. Płótna te wchodzi w skład zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu (285 x 510 cm, sygn. i dat. l. d.: „Wojciech Kossak/1900”, Iwanowskiego Obwodowego Muzeum Sztuki w Iwanowie (257 x 577 cm, sygn. i dat.: „Wojciech Kossak/1900”) oraz Muzeum Zofii Kossak-Szatkowskiej w Górkach Wielkich (133 x 83 cm, sygn. i dat.: „Wojciech Kossak 1898-1922”).

Oferowany obraz przez wzgląd na swoją historię jest bezsprzecznie dziełem klasy muzealnej. Monumentalne wymiary fragmentu panoramy pozwalają wyobrazić sobie skalę całego przedsięwzięcia. Co warte podkreślenia fragment ów znajdował się w centralnej części kompozycji. Przedstawiona scena przemawia do widza siłą ekspresji wyrażoną w dynamizmie oraz swobodzie malarskiej w odmalowaniu koni i jeźdźców. Obraz zdobił swego czasu wnętrze pałacu w Siarach, będącego majątkiem rodziny Długoszków. Obecnie czeka na nowego właściciela, wytrawnego kolekcjonera, który zadba o przechowanie dla kolejnych pokoleń tego historycznego śladu po imponującym przedsięwzięciu jakim była realizacja panoramy Bitwa pod piramidami.

*Szarża mameluków pod wodzą Murad Paszy,
fragment panoramy Bitwa pod piramidami,
Muzeum Narodowe w Poznaniu, nr inw. MP 2368*

*Atak mameluków na czworobok wojsk francuskich,
fragment panoramy Bitwa pod piramidami,
Muzeum Zofii Kossak-Szatkowskiej w Górkach Wielkich, nr inw. MC-K-S-14*

*Starcie mameluków z czworobokiem wojsk francuskich,
fragment panoramy Bitwa pod piramidami,
Iwanowskie Obwodowe Muzeum Sztuki w Iwanowie*

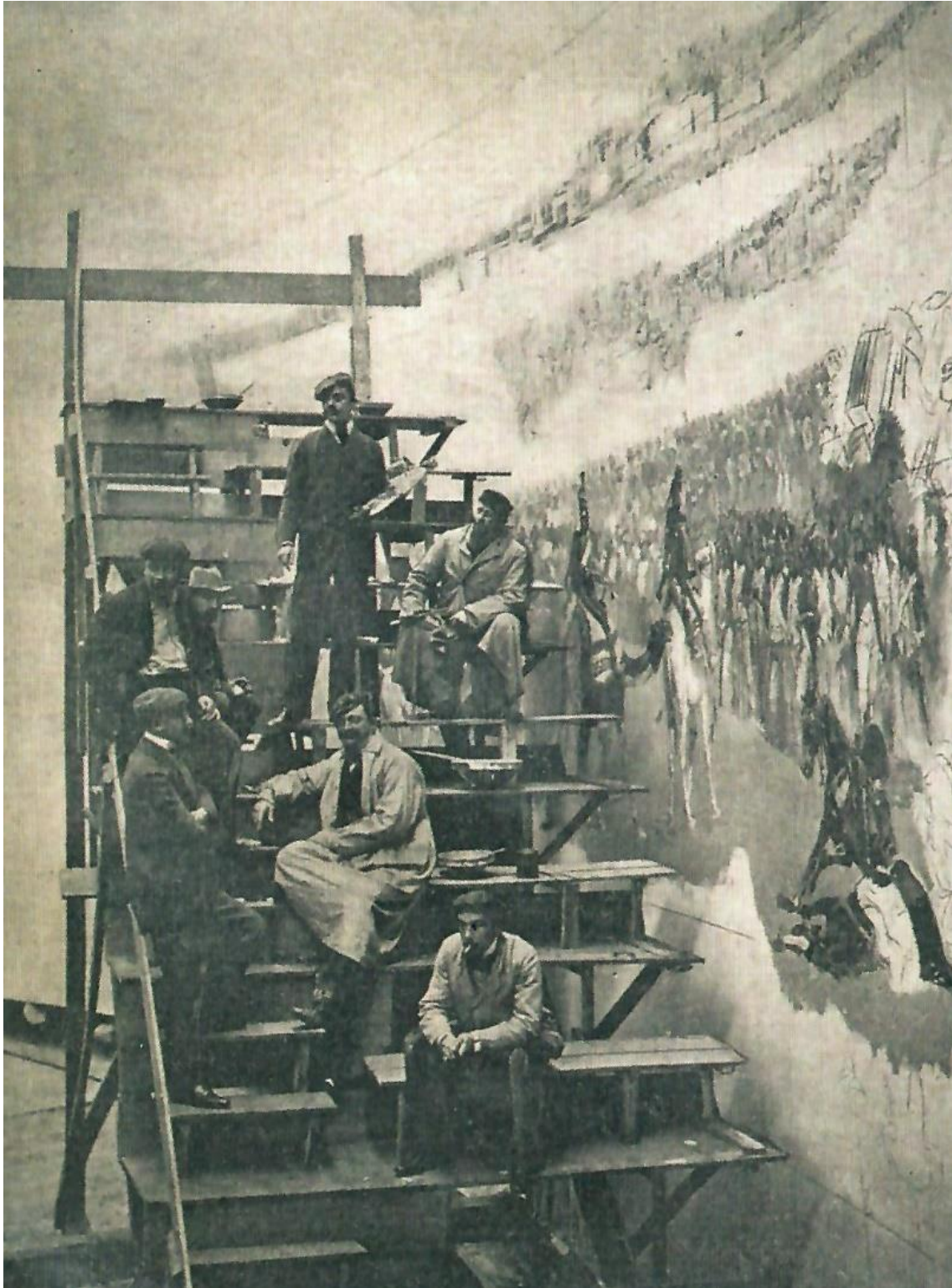

Dalszy ciąg walki rozpaczliwej. W głębi tłumy beduinów ciągną ku piramidzie Cleopsa, aby stamtąd rzucić się, dla grabieży, na pole bitwy zasiane trupami.

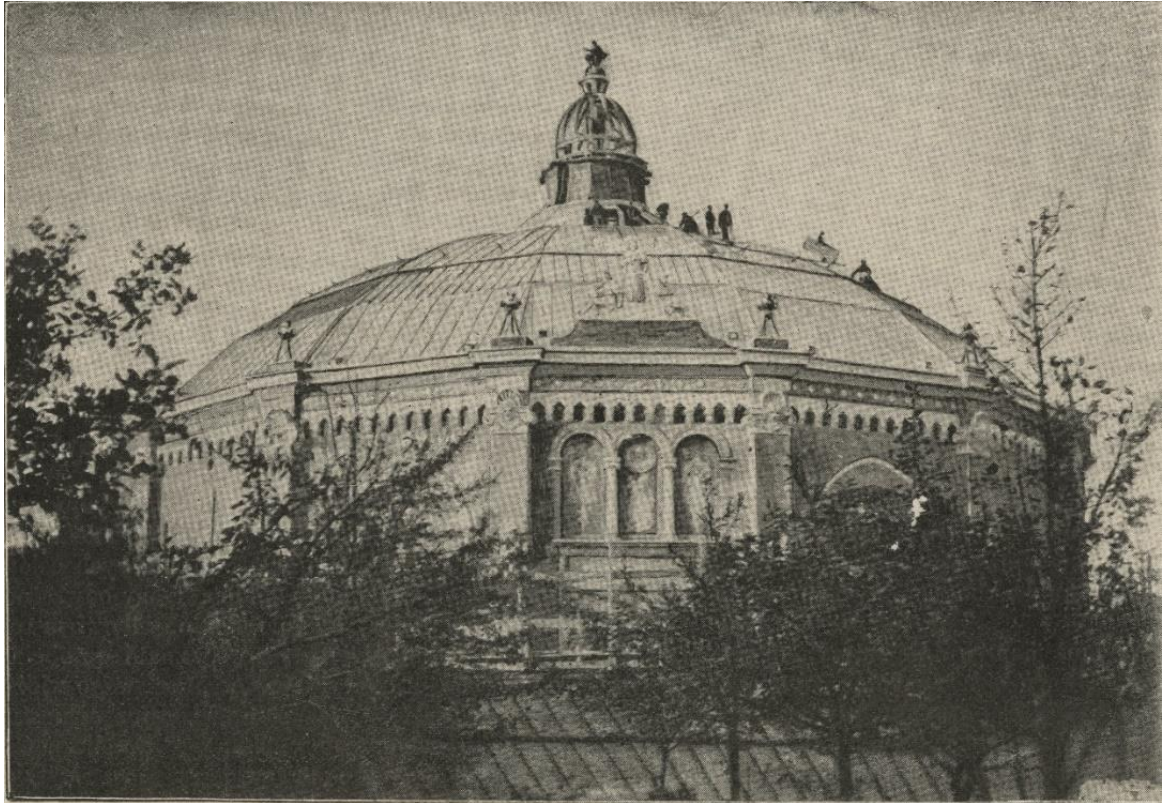
Wycinek panoramy Bitwa pod piramidami
reprodukowany w „Biesiadzie Literackiej” z 1901 r.
(po prawej widoczny oferowany fragment)

Wojciech Kossak na tle panoramy Bitwa pod piramidami, 1901 r.,
fot. archiwalna

Artyści zaangażowani w prace nad panoramą Bitwa pod piramidami,
fot. Jadwiga Golcz, 1901 r.

Rotunda przy ul. Karowej w Warszawie, koniec XIX w., fot. archiwalna

Oferowany obraz eksponowany we wnętrzu pałacu, fot. archiwalna

Aukcja Dzieł Sztuki

19 sierpnia 2023 r.

cena wywoławcza: 1 200 000 zł
estymacja: 1 300 000 – 1 500 000 zł

Źródła ilustracji:

- archiwum Sopotkiego Domu Aukcyjnego, fot. Jarosław Nienartowicz
- P. Jędrzyzak, R. Nowak, *Bitwa pod piramidami*, Wrocław 2021, s. 11
- <https://sztukipiekne.pl/wojciech-kossak-pod-piramidami/> [dostęp: 23.05.2023]